

TILL FRÅGAN OM ORIGINALITET UR ETT ETISKT – EXISTENTIellt PERSPEKTIV

”Ingen människa är en ö, fullständig i sig själv, utan en del av det stora hela.” -John Donne

”Ja, redan det är en bra början till god originalitet, att inte vilja vara vad man inte är.” -Ludwig Wittgenstein

”En del författare förväxlar äkthet, vilken de alltid bör eftersträva, med originalitet, vilken de aldrig borde bekymra sig om.” -W. H. Auden

Text: Göran Torrkulla

Filosofen **Charles Taylors** har i bl.a. i verken *Sources of the self* (1989) och *The ethics of authenticity* (1992) karaktäriserat det sena 1900-talets idé om individens självförverkligande som ”den moderna kulturens konstitutiva ideal”, och beskriver detta s.k. autenticitetsideal så här:

Det finns ett visst sätt att vara människa på som är mitt sätt. Jag uppmanas att leva mitt liv på detta sätt och inte efter mönster från någon annans liv. Men detta ger ny vikt åt föreställningen om att vara sann mot mig själv. Är jag inte det missar jag poängen med mitt liv; jag går miste om vad det att vara människa innebär för mig.[...] Jag kan bara finna det i mitt inre. Att vara sann mot sig själv betyder sålunda att vara trogen sin egenart, som är något bara jag kan artikulera och upptäcka. När jag upptäcker den definierar jag också mig själv. Jag förverkligar en potential som i egentlig mening är min egen.

Var och en av oss tillskrivs alltså ett eget sätt att vara människa på, dvs. vem man själv är, som det gäller att finna det autentiska uttrycket för. Taylor varnar visserligen för att detta ideal som ställer den egna autenticiteten eller särarten i centrum, kan leda till en ”förvrängd, självcentrerad form” där endast de krav anses bindande som den enskilda människan ställer på sig själv i enlighet med sitt eget särskilda sätt att vara, och härigenom till att omvärlden och medmänniskorna kommer att framstå som medel (eller hinder) för förverkligandet av sig själv. Det oaktat att Taylor betonar ”människans i grunden *dialogiska* karaktär”, beskriver han sällan mötet mellan två personer som ett möte mellan ett jag och ett du, och man kan urskilja en spänning i Taylor tänkande

mellan den individuella egenarten i betydelsen att vara en av många och i betydelsen att vara ensam i sitt slag, på ett sätt som verkar att lägga betoningen vid egenarten eller särarten som något som framförallt kommer *inifrån* individen själv.

Enligt Taylor har föreställningen om individens ursprungliga egenart eller unika särart sina förutsättningar i det sena 1700-talets nya uppfattning om en ”*individualiserad* identitet”, som formulerades i opposition mot det ”atomistiska” individbegrepp som härrör från **Hobbes** och **Locke**. Han tar originaliteten som ett slags nyckelbegrepp, och skriver att den ”innebär att var och en av oss har en egen väg att

följa; den ålägger var och en av oss att leva upp till vår originalitet”. Han verkar här att direkt anknyta till latinets *origo* i betydelsen ursprung, begynnelse, härkomst, dvs. en inneboende egenskap som finns där redan från första början – en ursprunglighet som bör förvaltas eller eventuellt ”återskapas”. Men originalitet kan också betyda ”skapande”, ”uppfinningsförmåga”, eller ”frambringande”,

Uppgiften att vara oss själva innebär sålunda att vi med hela vår människa bekämpar tendensen att undfly de krav som livsvärldens olika konkreta situationer ställer oss inför.

och även om han talar om självförverkligandet som en ständigt pågående och konstitutiv självtolkningsprocess som innebär att vi *inte* kan leva våra egna liv ”efter mönster från någon annans liv”, tematiserar han dock inte spänningsförhållandet mellan dessa båda betydelsedimensioner.

Med en viss tillspetsning kunde man snarare säga att Taylor kortsluter å ena sidan originalitet i betydelsen ursprunglighet, dvs. att vi alla "har ett unikt [original] sätt att vara oss själva", och å andra sidan originalitet i betydelsen att vara (ny)skapande och oförutsägbart, dvs. att skapa utan mönster eller förebilder – i och för sig en nog så romantiskt idé. Och även om han betonar att självförståelsen är internt eller dialogiskt relaterad till förståelsen av andra människor, förblir problematiseringen av den *etiska* dimension hållande i den meningen att han målar upp en bild av självförverkligandet på ett sätt som tenderar att kringgå det faktum att mänskliga möten också kan uppstå oväntade och konfliktfyllda sidor *både* hos oss själva *och* andra – svårigheter vilka till och med kan bli oöverstigliga hinder för ett möte.

Taylors motsägelsefulla glidning mellan ett förespråkande av rätten till särart och kravet på jämlikhet torde sammanhålla med hans syfte att försöka etablera en harmonisk helhet mellan mångfalden av individuella egenarter – ett "vi" i form av en bekräftande och konfliktfri gemenskap. Paradoxalt nog medför detta att den egna särarten förvandlas till en allmän egenskap som gör oss delaktiga i ett bekräftande "vi". Men som jag ser det kan mångfalden av individuella olikheter *inte* summeras eller förenhetligas, och att likställa självförverkligandet med ett uppgående i en samfällid gemenskap reducerar vikten av att – också när min egen syn på mig själv ifrågasätts – ta på allvar beakta *andras* annorlunda perspektiv på tillvaron och världen.

Vad jag alltså vill framhålla det angelägna i att vi som enskilda människor också hos oss själva vidkänner mångfalden av olika och ofta nog så motstridiga böjelser och intressen. Uppgiften att vara oss själva innebär sålunda att vi med *hela* vår människa bekämpar tendensen att undfly de krav som livsvärldens olika konkreta situationer ställer oss inför. Den avgörande betydelsen i mötet med andra består i att vi just härigenom kan föras i kontakt med sådana sidor av oss själva som vi ensamma inte skulle ha kunnat få syn på: mötet kan göra oss medvetna om hur långt vi som enskild människa sträcker oss i våra försök till medmänskliga förståelse, och i bästa fall lära oss att inse att det i själva verket är spänningarna mellan olika enskilda perspektiv som låter oss få syn på den mångdimensionella och föränderliga väv av sätt att handla och tänka som bär upp vår livsvärld.

Sammanfattningsvis vill jag hävda att vi först genom att bli ett *du* för andra kan finna oss själva, och att vi följaktligen föds på nytt för varje gång som vi verkligen möter ett verkligt annat du, dvs. att i *varje* möte borde se en uppfordran att med hela vår varelse leva fram ett förnyat själv, och utan garantier ha modet att ställa oss ansikte mot ansikte med varandras enskilda annanhet – hur lika eller olika vi än är. Istället för att tala om att finna eller återskapa sitt "ursprungliga" eller "sanna" själv eller unika egenart, borde vi kanske hellre tala om att i medmänsklig tillvändhet vidkänna allas vårt beroende av varandra, och efter bästa förmåga i vår samvaro med varandra försöka axla vårt ansvar som

enskilda människor med alla de spänningar, missförstånd och konflikter som detta kan innefatta. Denna ansvarighet kan beskrivas som en form av öppenhet eller uppmärksamhet som förenar en strävan till självbesinning med besin-

Att träda varandra tillmötes handlar därför ytterst om en beredskap att också själv förändras, och härvid förblir ansvaret för äktheten i det vi tänker, säger och gör en uppgift för var och en som inte låter sig fastslås på förhand eller en gång för alla.

ning inför andra och besinning i sak. En sådan mottaglighet eller öppenhet är inte detsamma som ett okritiskt upphävande av allt vad gränser heter, utan innebär såväl att överskrida eller upphäva vissa föregivna gränser som att dra nya gränser där sådana är påkallade. Att träda varandra tillmötes handlar därför ytterst om en beredskap att också själv förändras, och härvid förblir ansvaret för äktheten i det vi tänker, säger och gör en uppgift för var och en som inte låter sig fastslås på förhand eller en gång för alla. Att som enskild människa göra allvar av sitt ansvar i relation till såväl sig själv, sina medmänniskor som vår livsvärld är – som jag ser det – människans egnaste egenart, och som sådant något som inte kan axlas av någon annan i mitt ställe.

Göran Torrkulla är filosof och konstnär